

GEKKE MUSTAFA

Van Halil Gür verschenen ook bij De Geus

*Mijn dappere moeder
De hemel bleek grauw
Een kind vliegt door de nacht
Wakker het vuur niet aan
Stamppot voor iedereen
De mooiste heimweeverhalen uit het Oosten
De babykamer*

HALIL GÜR

Gekke Mustafa

En andere verhalen

DE GEUS

AMSTERDAM • ANTWERPEN

Eerste druk, 1984

Vijfde druk, 2024

© Halil Gür, 1984, 2024

Vertaling R.S.J. Bolland en F. Swart

Omslagontwerp De Geus

Omslagbeeld © Hanefi Yeter

Typografie binnenwerk Crius Group, Hulshout, België

ISBN 978 90 445 5067 2

NUR 304

www.degeus.nl

Inhoud

Gekke Mustafa	7
De kinderwagen	16
Alle illegalen heten Ali	21
Kind in de straten van Istanbul	27
De kist	35
De vrouw met de zwarte sluier	43
De onderduiker	54
Het verhaal van Memis Aga	59
Het gele papier	74
Göz, Göz, Göz	79

Gekke Mustafa

In Zuidoost-Turkije ligt tegen de Syrische grens in een dal van het Torosgebergte een gehucht, genaamd Kabaklar. Er woonde een jongen die aan de kost kwam door 's morgens vroeg hout te sprokkelen en dat te verkopen in het nabijgelegen dorp Islahiye. Daar woonde ik vroeger met mijn ouders, broertjes en zusjes.

Op een ochtend, toen we bijna ons ontbijt linzensoep ophadden, hoorden we voetstappen op de buitentrapp en iemand zei: 'Emo, vrouwtje, Emo, ik ben het, Mustafa. Ik kom hout brengen.' Hij legde zijn bundel hout bij de deur en kwam binnen. Mijn broer bood hem een makkelijke plaats aan en nadat mijn moeder hem een bord soep had gegeven, begon hij opgewonden te praten.

'Rustig, Mustafa, rustig,' zei mijn moeder, 'eet eerst je soep maar op, dan kun je daarna zeggen wat je op je hart hebt.'

Terwijl hij zijn soep naar binnen slurpte, keken we nieuwsgierig naar hem. Hij droeg een vaal, gescheurd jasje om zijn magere schouders. Zijn donkere haar was zeer kort geknipt en hij had een baard van een paar dagen. Ik keek naar zijn schoenen en zag dat hij geen sokken droeg. Zijn voeten waren pikzwart. Als mijn moeder dat zou zien, zou ze hem meteen zijn voeten laten wassen.

Toen Mustafa zijn soep ophad, zei hij tegen haar: 'Emo, vrouwtje, moge Allah je handen nog lang behoeden. Je soep was heerlijk.' Hij aarzelde even en ging toen verder: 'Ik wou eigen-

lijk je man, Ahmet Emi, iets vragen, maar ik durf niet zo goed.'

'Waar zou je bang voor zijn?' vroeg mijn moeder. 'Hij is er nu trouwens niet, maar stel je vraag, dan kunnen we altijd nog zien of ik iets voor je kan doen.'

'Ik wil in het buitenland gaan werken en hem vragen mij in te schrijven bij de keuringscommissie. In mijn dorp is al iedereen van mijn leeftijd naar Duitsland gegaan. Ik ben de enige die nog hier is. In de armoede hier heeft niemand ooit een goed geperste broek of een mooie stropdas, maar de mannen die met vakantie uit Duitsland terugkomen pronken met prachtige kleren. Ze nemen zelfs auto's mee. Ze geven me zo het gevoel dat ik minder ben. Ik durf niet eens met ze te praten. Ik heb er in het begin een paar gegroet, maar ze groetten niet eens terug. Ik vind het vernederend.'

'Ach,' zei mijn moeder, 'daar moet je je niets van aantrekken. De welvaart is ze naar het hoofd gestegen. Ze komen uit hetzelfde nest als jij en ik, maar ze voelen zich te goed voor Turkije. Ze zijn vergeten hoe ze het hadden voor ze uit het dorp weggingen.'

'Precies, Emo, zo is het,' zei Mustafa, 'maar ik zal jullie nooit vergeten als ik naar Duitsland ga. Jullie zijn wel geen familie van me, maar toch heb ik het gevoel bij jullie te horen.'

Een van mijn zusjes zei toen dat ze in Duitsland alleen mensen toelieten die een lagereschooldiploma hadden. 'En jij kunt niet eens lezen en schrijven, Mustafa.' We lachten een beetje, maar Mustafa zei: 'Dat moet je niet zeggen, zusje. Iedere dag oefen ik mijzelf in het lezen. Ik ken al aardig wat letters en als ik lang genoeg volhoud, zal ik mijn lagereschooldiploma halen, zo helpe mij Allah.'

Mijn zusje gaf Mustafa een krant om te kijken of hij er al wat van kon. We wachtten allemaal gespannen af, behalve mijn

moeder. Die keek mijn zusje bestraffend aan. Mustafa hield de krant een tijdje op zijn kop, maar keerde hem ten slotte om en begon de klinkers die in de koppen voorkwamen een voor een hardop te lezen.

‘Keurig, Mustafa,’ zei mijn moeder en we zeiden: ‘Goed zo, Mustafa, iedereen gaat naar Duitsland, dus waarom jij niet?’

Enkele jaren later verhuisden we naar een grote stad, Gaziantep. De oudste kinderen van ons gezin moesten naar de middelbare school en die was er niet in Islahiye. Mustafa woonde toen ver van ons vandaan, maar eens in de maand kwam hij op bezoek met de bus. We waren altijd blij hem te zien. De dag kwam dat hij ons trots zijn lagereschooldiploma liet zien. Mijn vader schreef hem in op de wachtlijst voor Duitsland. Mustafa toonde zijn dank door van toen af aan iedere keer als hij ons bezocht iets mee te nemen, een paar kilo sinaasappels of een zak appels. Vaak was het fruit rot en niet te eten. We begrepen dat hij het dan ergens voordelig had gekocht. We lieten niets merken en bedankten hem altijd hartelijk.

Na onze middelbare school gingen mijn broer en ik in Istanbul studeren. We hadden het nog vaak over Mustafa. Hij wachtte toen al zes jaar op een oproep van de keuringscommissie. In Istanbul hoorden we vreemde verhalen over die commissie. Ze zouden steekpenningen eisen, als je al een oproep kreeg. Gebeurde dat niet, of te laat, zodat je al te oud was geworden, dan moest je je toevlucht zoeken bij mensen die je voor een groot bedrag de Duitse grens over smokkelden, waar je als illegaal overgeleverd was aan de macht van koppelbazen.

Toen ik voor het eerst met vakantie thuiskwam en na een lange busreis onze straat in liep, hoorde ik iemand zingen. Hij had een rauwe stem en zong in een plattelandsdialect. Ik liep

door en merkte toen dat het uit ons huis kwam. Niemand bij ons thuis zou zo zingen. Zouden mijn ouders verhuisd zijn? Snel ging ik naar binnen, rende de trap op, smeed de deur open en daar zag ik midden in de kamer Mustafa zitten. Mijn moeder, broers en zusjes zaten om hem heen. Hij was de zanger en hij begeleidde zichzelf door hard met een hand op een pannendecksel te slaan. Het klonk afschuwelijk en het galmde de hele buurt door.

Iedereen was erg blij me te zien en ze vroegen me honderduit over Istanbul. Ik was moe na de lange reis en wilde me eerst omkleden. Zo kreeg ik de kans mijn moeder even apart te nemen en haar te vragen wat er met Mustafa aan de hand was.

‘Daar kun je beter niet over praten,’ antwoordde ze. ‘Een paar weken geleden kreeg hij een oproep voor de keuringscommissie. Hij is afgekeurd. Zijn tanden waren niet in orde en hij heeft geen geld om ze te laten behandelen. Trouwens, niemand hier heeft goede tanden. Nu wil hij zanger worden. Eerst een grammofoonplaat maken en dan concerten geven voor de Turken in Duitsland. Hij zegt dat hij op die manier rijk zal worden en dan krijgt hij toch nog zijn stropdas.’

Ik ging terug naar de zitkamer en nam een stoel naast Mustafa. Hij was erg veranderd in de laatste jaren. Alleen droeg hij nog hetzelfde jasje van zes jaar geleden, nu nog erger verschoten door vuil en slijtage. Ook droeg hij nog steeds geen sokken en dus waren zijn voeten nog altijd pikzwart.

‘Hoe gaat het met jou, Mustafa?’ vroeg ik.

‘Ach, Halil, ik leef en daar mag ik blij mee zijn,’ zei hij. ‘Als Emo er niet geweest was, had mijn lijk nu als voedsel voor de honden op de vuilnisbelt gelegen. En niemand zou zich daar druk om maken.’